

A pustimo to in povrtno se zopet v razstavni VII. oddelek. Tu je bilo videti razna čistila, ribji kletj, gelatino, apertovi čistilni prah, tanin, filtrarno oglje, žveplo, kaolin, vinsko kislino itd. — vse to tvarine, potrebne za čiščenje vina, toraj poštene, ker le vino čistijo in se pri čiščenju zopet iz vina ločijo. Največ je bilo vinskih kemikalij za „kuriranje“ vina razstavljenih od nemških fabrikantov, kakor od firme „Carl Jacobs Mainz“. Ni ne čuda, če na Nemškem pijó le umetna vina.

V VIII. oddelku slednjič so bile znanstvene stvari, zadevajoče vinorejo in kletarstvo, zastopane.

Zanimiva je bila zbirka adjuakta bar. Thümena, ki je obsegala 25 sort glivic, katere prouzročujejo različne bolezni na trtah. Vsa zbirka veljá 9 gold. in dotična knjiga 3 gold. Sicer pa ni bil ta oddelek kaj posebno zastopan.

Kedo je dobil svetinje, darila, priznanja od presojevalne komisije, katere ud je tudi bil g. Ogulin iz Novomesta, kot zastopnik kranjske kmetijske družbe, tega ne bom razpravljaj, ker naših vin ni bilo nič razstavljenih, torej tudi nobeno ni bilo obdarovano.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske novice.

* *Kako Amerikanci sadjerejo podpirajo.* V Jovi, severno-amerikanski državi, pospešuje prav dobra postava napredek sadje- in lesoreje vsake vrste. Kdor zemljišče, ki je 100 dolarjev vredno, zasadi z gozdnim drevjem, oprosti za 10 let to zemljišče zemljiškega davka. Kdor zemljišče, ki je 50 dolarjev vredno, zasadi s sadnim drevjem, je 5 let prost zemljiškega davka. Prav ta postava veljá za zasadbo cest in potov z drevesi, ki senco delajo, ali z živo mejo. Da je premija za sadno drevje nekoliko manjša, temu vzrok je to, da sadna drevesca veliko prej dobiček donasajo kakor gozdna. — Bi ne bilo prav — piše časnik „Obstgarten“ — da bi tudi v naši državi imeli tako postavo?

Ozir po svetu.

Spomini na Tirolsko.

I.

Pismo iz Lienca.

Izmed avstrijskih dežel se malokatera tolikokrat vsako leto imenuje, kakor lepa Tirolska. Mnogo tujcev zahaja o gorkem poletju v krasno knježevino, in ako bi bila njena romantika tako znana, kakor so natorna čuda švicarska, gotovo bi še več gostov romalo po njenih čarobnih dolinah ter občudovalo veličastne njene višave. Prikupilo bi se jim tudi ljudstvo, saj je Tirolec čez in čez poznan po odkritosrčnosti svojega značaja, po zvestobi svoji do Boga in cesarja.

„Beatus, qui procul negotiis“ — sem si mislil zato s Horacijem, ko sem lansko jesen se mogel napotiti na Tirolsko.

Prepusiti moram se ve da rdeče-vezanemu Bädckerju natančnejši popis dežele; tukaj posnamem samo to, kar sem si zaznamoval v dnevni zapisnik.

Danes zvečer sem došel v pusterško dolino. Pet je bila ura, ko sem gledal v jasnem jutru z Beljaka naše Karavanke; ko je pa solnce pokazalo prijazno obličje, drdrala je uže lokomotiva ob podnožju Dobrača (6916') proti zgornjemu Koroškemu. Pri vasici Möllbrücken, kjer se končuje belanska dolina, dela Drava velik ovinek in ob nji se zasuče tudi železnica proti jugu ter pride, prestopivši sotesko pri Sach-

senburgu, v zgornje Podravje. Pri trgu Greifenburg se svet nekoliko razširi. Visoke goličave kakor p. Saufeld Kogl ti prijazno nasproti blišijo in temni gozdi se vzdigujejo nad griči, kamor so vitezi pred stoletji stavili gradove, ki so zdaj na pol podrto zidovje. Na travnikih pa vidiš velike trope govedine vse enake barve znanega „belanskega plemena“, katerega mnogo uže nekoliko let tudi na Kranjsko dobivamo.

Uže se je jelo mračiti, ko nad zgornjim Drauburgom prestopimo koroško zemljo.

Iza planine Hochstadl poseje blede ponočna kraljica in v nasprotni gori se svetita dva velika ognja, ki so ju zakurili pastirji. S prijetnimi občutki gledam prvič v življenju novo deželo. Kmalu smo v mesticu Lienca.

Da si na Tirolskem, spoznaš po visokih klobukih, ki jih nosijo ženske. Na kolodvoru sem našel v restavraciji eleganco, kakoršne ni drugod. V izbiro so ti časniki raznih jezikov in zapeljive butelije z napisi: Champagner, Vöslauer, Tokayer itd. Iz Lienca delajo turisti izlete na več strani. Najbolj znana je dolina Isel, ki pelje proti severu-zahodu k podnožju orjaškega ledenika Pasterice in Velikega Zvona (Pasterzengletscher in Gross-Glockner). Pritožili so se natakariji, da jim je letos pariška razstava vzela zaslužek. Dragina pa tu ni manjša, kakor na Zidanem mostu ali nekje v našem Bledu. Pravil mi je popotni tovarš mikavno epizodo. Letos so se peljali skozi Lienca tirolski cesarski lovci v Bosno. Restavratér jim je prav dobro zasolil jed in pijačo. Plačali so mu vse pošteno, toda predno se odpeljejo dalje, pobijejo (menda z vednostjo višjih) vse krožnike in kozarce. Saj res ni lepo, da ti briganti tako drago računajo domačemu polku, ko v vojsko odhaja. Tirolcem je bilo to maščevanje prav po volji.

Ložje je se ve da plačal glasoviti Francesconi, ko je tukaj večerjal, saj je imel oropane tisoče v listnici, pa gotovo tudi krvavo podobo zadavljenega pismoše pred očmi. V Lienca je rekel, da je trgovec. Hudedelnik ni mislil, da se peljeta s skrivnim policistom skupaj in da bo že čez 6 ur na postaji Franzensfeste v rokah pravice.

II.

Pismo iz Insbruka.

„Dem Wandersmann gehört die Welt“, pravi pregovor. In res je! Dalj prideš, dalj ti kažejo naprej. Zjutraj ob 8. sem prišel v krasno mesto.

Dosežen je namen popotovanja, toda svet še ni zaprt, ker na desno gledam spodnje-insko dolino. Pa čas je prekratek; danes je sredo in v soboto imam biti zopet domá. Ti, prelepo mesto, postavi toraj mejo ravednosti moji, saj se srečnega štejem, da stopam po lepih ulicah, da gledam velikanske stavbe pobožnega duhá in spremljam z očesom široko reko ter zrem na sinje vrhove.

Teško je najti mesto, kakoršno je to, da bi se prišlo iz cvetočih vrtov hipoma v obraščene gozde, iz teh na gole planine in od tu naravnost na skalnate vrhunce. Proti severu se razprostira gorovje Solstein, proti jugo-vzhodu pa zgodovinsko znani Iselberg, s katerega je priletela o Hoferjevih časih marsikatera krogla na Bavarce in Francoze (1809). Na lepem in kake četrt ure dolgem viaduktu pelje železna proga iz mesta, prestopi reko ter gre od tukaj naprej v spodnje-insko dolino. Izmed mestnih cerkvá imenujem mestno farno, kapucinsko, jezuitsko, frančiškansko. Stolnice ni, ker ta del tirolske dežele pripada solnograški škofiji. Historično najimenitnejša je frančiškanska, ali, kakor jo ime-

nujejo, „Hofkirche“. Znotraj je na vsaki strani pet velikanskih stebrov iz rujavega marmorja. Med vsakim teh peterih stebrov stoji v nenavadni velikosti štiri podobe iz črnega bronu. Izdelane so tako naravno, da misliš, zdaj zdaj se ima katera prestopiti. V njih spoznaš slavne vladarje habsburške rodovine in viteze srednjega veka. Posebno dolgo sem ogledoval kralja jeruzalemskega, Bogomira Bouillon-skega s trnjevo krono na glavi. V sredi cerkve pa stoji eden najkrasnejših spominkov, kar jih menda ima Avstrija — to je kameniti sarkofag cesarja Maksimilijana (1493 do 1519), kateremu je bila posebno priljubljena lepa tirolska knježevina. Ptujec, ki si to ogleduje, strmi nad velikansko umetnostjo človeškega duha. Zgogovinoslovec Böhmer, ki je bil leta 1819. v tej cerkvi, je izrekel svoja čutila v vrsticah:

„Wer sind sie, die metallenen Gestalten,
Die hier vor Gott im ew'gen Cyklus halten
Die fürstliche Zusammenkunft in Erz?
An Maxens Grabmal steh' ich, tief verwundert,
Es greift aus jedem Bildniss ein Jahrhundert
Herüber in das aufgeschmolz'ne Herz.
Was jetzt der Erzkolossen inn'res Wesen,
Das ist auch der Lebenden gewesen:
Gediegenheit und Klang und Glanz und Kraft“.

Omeniti moram še dva spominka, ki se vidita v tej cerkvi. Precej pri vhodu na levo vgledaš lepo izdelano podobo Hoferjevo iz kararskega marmorja. Zelen venec, ki je vedno ovit okoli njegove zastave, kaže, da se ga hvaležno spominjajo potomci. Na nasprotni strani pa je ljubezen Tirolcev postavila spomin hrabrim rojakom, ki so padli v bojih od leta 1796. do 1809. Angelj drži v rokah pomenljivi napis: „Absorpta est mors in victoria!“ Pač res! Življenje so sicer dali za domovino, toda iz smrti je pričetela zmaga in po zmagi bila je lepa Tirolska ohranjena habsburški monarhiji. (Kon. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Smrt po muhi.* Nedavno je nek varšavski trgovec za kratek čas potoval na deželo in se po izletu vrnil po varšavsko-dunajski železnici domú. V vozu je zaspal; al kmalu ga je prebudil pik muhe na ustnico. Ko je prišel na dom, ste ustnici uže tako zatekli, da ste kakor dve veliki meseni klobasi se na obrazu videli, ki je v malo urah ves otekel. Hitro na pomoč poklicani zdravnik je skušal vse, kar je vedel in znal, da bi rešil nesrečneža, a zastonj! Pičeni od muhe, ki je gotovo se kje poprej kakega strupa živinskega ali človeškega nasrkala, je umrl še tisto noč vsled vstrupenja krvi. — Druga enako žalostna prigodba se je pripetila neki kmetici v občini Hradeški na Českem, katera tudi od muhe v glavo pičena je v malo urah smrt storila.

* *Koliko se na celem svetu papirja naredi in koliko parabi.* Mr. Munsell, tiskar v Ameriki, je izdal zanimivo knjižico, v kateri pripoveduje to-le: Na svetu živi okoli 1300 milijonov ljudi. Izmed teh jih 360 milijonov nima niti papirja niti pisalne priprave. 500 milijonov Mongolcev rabi papir, narejen iz peres in stebel različnih rastlin, 10 milijonov rabi lesene tablice, 130 milijonov pa — Perzijani, Indi, Armenci in Sirci — ima papir iz pavole. Ostalih 300 milijonov pa rabi naš navadni papir iz cunj, katerega se leto in dan 1800 milijonov funtov porabi; za to se potrebuje 200 milijonov funtov cunj, brez drugih reči, kakor slame, lesa, listja, katere primešujejo pri izdelovanju papirja. Računa se počez 6 funtov papirja na enega človeka leto in dan. V 3960 papirnicah dela 90.000 možkih in 18.000 žen-

skih delalcev. Potrebuje se vsako leto blizo 300 milijonov papirja za pisma, 900 milijonov papirja za tisek, 400 milijonov za tapete in enake reči in 200 milijonov sušilnega in zavijalnega papirja.

Naši dopisi.

Iz Rusije 25. sept. — 7. — „Bella ali gerant, tu, felix Austria, nubes!“ Nehoté nam prihaja ta avstrijska deviza te dni na misel. Zakaj? — zato, ker te dni leti iz Berolina in z Dunaja na nas telegramov kakor listja in trave o neizmernih dunajskih ovacijah onemu možu, katerega Rusi imenujejo „železnega kancelarja“, Nemci „den Mann von Blut und Eisen“, — kako ga avstrijski Slovani imenujete, ni mi znano, le zdi se mi, da ga še ne poznate. To je veliki prigodek naših dni. Ko se je srečal v ruskem Aleksandrovem nemški cesar z ruskim cesarjem, ni to po besedah berolinskih časopisov prav nič pomenilo, in da bi komu na misel ne prišlo, da je to kaj pomenilo, napela sta oba Bismarkova glavna trobentača „Nordd. allg. Zeitung“ in „Post“ vse žile ter zakričala sta po vsej Evropi kratko, samo s par besedami, al glasno, na vsa usta, da to ni nič pomenilo. Mi v Rusiji ne verjamemo prav nič Bismarkovim trobentačem, zakaj prepričani smo, da dokler bota oba imenovana cesarja živa, se med Nemčijo in Rusijo ne bo nič posebnega zgodilo; ko pa bodo enega ali drugega izmed njih odnesli k očakom, tedaj se bo zgodilo to, kar Bismark uže davno pripravlja. On je s pomočjo Avstrije potisnil Dance v kot baltijskih zundov; on je potem potisnil tudi Avstrijo iz Nemčije in Italije, nazadnje je potisnil Francijo od Rena. Tega njemu še ni bilo zadosti; 1875. leta je on hotel Francijo potisniti v kot biskajskega morja ter jo oropati do nazega. Tega mu pa Rusija ni dovolila. To ga je razdražilo in on je hotel zato od Rusije terjati nekoliko milijardov rubljev. Al on vé, da tega na svojo roko ne more storiti; v to mu je treba pomoči. Kje pa take pomoči iskati, če ne pri avstrijskih Nemcih in Magjarih? Andrassy, kot pravi Magjar, menda je bil prec pripraven, mu roko podati ter iti z njim po eni poti. Al Bismark ni slep, on dobro vidi, in pokazal je Andrassyu kamen, na katerem bi se oba „prijatelja“ morda spodtaknila na svoji novi poti: to so avstrijski Slovani. Njim je treba najprej dati pogačico in piškotec, da bi sladka ustica molčala, ali pa celó vriskala od priarčae hvaležnosti. Bismark dobro vé, kaj dela. V bosno-hercegovinsko pogačico je on velel zapeči tudi Novopazarsko „figo“. Da je „borba s severnim velikanom“ cilj Bismark-Andrassyevega prijateljstva, o tem so se jugoslovanski patrijoti lahko prepričali, če so hoteli razumeti, kar so Bismarkovi oficijozni časopisi uže celi mesec pisali po povodu Bismarkovega popotvanja k svojemu magjarskemu prijatelju. Oči so se jim lahko odprle posebno te dni, o času Bismarkovega dohoda na Dunaj. Dunajski in berolinski oficijozni in poloficijozni listi in lističi so na vsa usta povedali, kak cilj ima Bismarkova združba z Andrassyem. Tako na priliko „Nordd. allg. Zeitung“ o dolgem članku, napisanem, kakor vredništvo trdi, na Dunaji, nam grozi med drugim to-le: „Določen memento je avstro-nemška zveza za panslavizem, kateri se mora s škripanjem zob umakniti v kot. Kedar bo ta stranka zaželela od skromnih želj*) pristopiti k delu, jo bote avstro-ogerska država in Nemčija srečali roka ob roko, prsi s prsi.“ — Kaj nam je dunajski dopisnik Bismarkovega organa povedal, to je menda vsem Slavjanom

*) Skromne želje so Slovanom tedaj vendar dovolene — kako srečni smo!

bode, zvesta svojemu zgodovinskemu poklicu, zavetje pravicam svojih dežel in narodov (Dobro!) v njihovi neločljivi in enotni skupnosti, stalno bivališče pravice in prave svobode. (Viharni dobro-klici!)

Sedaj pa pričnite, gospôda Moja, z božjo pomočjo svoja posvetovanja.“

Potem z navdušenimi slava-klici pozdravljan stopi s prestola in zapusti dvorano.

Prestolni govor je naredil očitno čuda velik vtis na vse poslance.

V seji 9. dne t. m. je v zbornici poslancev bila prebrana izjava Čehov, v kateri izrekajo, da zaradi ljubega miru in sprave prišedši v državni zbor ostanejo na istem stališču zgodovinskega prava, ki gré československemu kraljestvu. Isto tako so predsedniku gospôske zbornice izročili to objavo, katero so pred pričetkom državnega zbora po posebni deputaciji poklonili tudi cesarju, ki jo je prijazno sprejel, rekši, da je česki narod zmerom bil drag njegovemu srcu. V zbornici gospôski pa zagrizeni centralist in oče nesrečne volilne postave poslaniške Schmerling ni mogel strpeti, da bi se ne bil uprl tej izjavi — nad katero se še sam cesar prav nič ni spodtikal — češ, da „ni praktična, niti pravično veljavna“. Knez Karol Schwarzenberg pa je starega slovanofaga dobro zavrnil in osramotil.

Naj dodamo temu poročilu zdaj še to, kako so stranke v zbornici poslancev vredjene.

Vsi poslanci v državnem zboru razpadajo v dve veliki skupini, med katerimi je še majhna množica taci, ki ne spadajo odločno ne k eni ne k drugi veliki skupini.

Najmočnejša skupina je stranka autonomistov, to je, nasprotnikov tako zvanih ustavovernih centralistov, ki se je razvrstila v 3 klube (razdelke). So pa ti trije klubi ti-le: 1) Klub desnega središča, ki obstaja iz nemških konservativcev in južnih Slovanov, (tudi Winkler je med njimi) in šteje 56 udov, v katero se pričakuje vstop še 5 konservativcev iz Moravskega, tako, da ta klub utegne imeti 61 udov.

Načelnik temu klubu je grof Hohenwart, namestnika njegova Lienbacher in dr. Klaić, pervodji vitez Schneid in dr. Fuchs, ravnatelj pa grof Margheri in grof Brandis. 2) Česki klub, ki šteje 54 udov, obsega narodne česke in moravske poslance razen konservativnih velikih posestnikov; predsednik mu je dr. Rieger. 3) Poljski klub šteje 59 udov, njega načelnik je dr. Groholski. Vsi ti trije klubi bodo v zvezi med sabo po posebnem odseku 15 udov, katere so tudi že vse izvolili. Iz Hohenwartovega kluba so za to odločeni Hohenwart, Klaić, knez Liechtenstein in baron Giovanelli.

Tedaj je odločnih avtonomističnih poslancev 174, kar še ni večina. A nasprotno odločno ustavoverna stranka šteje k večjemu 150 poslancev, ostali — kaci 30 — se računajo kot vladna stranka. Najmočnejša stranka v zboru je tedaj avtonomistična, gotovo večino pa še le ima, če tudi vladna stranka z njo glasuje.

Ustavoverci so še preveč zmešani, da bi se bili mogli odločno razdeliti v klube; nekaj jih je dozda še takih, ki sami ne vedo prav, kam bi se dejali; nekateri izmed teh „cincarjev“ bodo pristopili še k avtonomistom, drugi pa morebiti ostali tako zvani „divji“, ki bodo večidel z vlado glasovali. Po takem bo težko, da bi kdaj ustavoverci prerili do večine, ker odločnih svojih dozda imajo le celih 150; da sta poslanca velikega posestva kranjskega: barona Žvegelj in Taufferer odločno njihova, se že samo po sebi razume, vsaj sta to obljubila svojim volilcem.

V seji, ko se bode (14. dne t. m.) volil zbor predsednik, boste se prvič merile avtonomistna in centralistična, bode položaj teh dveh strank jasnejši postal.

Ozir po svetu.

Spomini na Tirolsko.

(Konec.)

III.

Pismo iz Franzensfeste.

Na kolodvoru v Innoostu je bilo uže mnogo popotnikov, ki so čakali brzovlaka z Bavarskega. Bilo je polj dveh popoldne. Ko hodim tudi jaz med njimi, tujec med tujimi, me pozdravi mlad duhovnik. Razveselim se, misleč, da vendar dobim kakega znanca; stojiva eden pred drugim, a nisva se mogla spoznati. „Ne zamerite“, pravi uni, „imel sem Vas za nekega družega, kateremu ste zelo podobni.“ Pové mi, da je dvorni kaplan nadškofa bamberskega. Peljeta se v Rim poklonit se novemu papežu Leonu XIII. Pokaže mi potem skozi steklena vrata nadškofa, ki je sedel v restavraciji med drugimi duhovnimi gospodi. V tem pridrdra vlak na kolodvor in ločiva se s prijaznim mladim možem, ki se je peljal v prvem razredu. Priložnosti sem imel toraj nekoliko več ogledovati si iz voza okolico, ker sem bil med bolj navadno tovaršijo.

Dolina, ki pelje proti prehodu Brenner, se imenuje Wipphal. V globokem jarku šumi voda Sill, ki spominja z mogočnim bobnenjem na divjost ledenikov, iz katerih so se natekli peneči valovi. Lokomotiva se vrti in vrti, goré se približujejo ena drugi, toda komaj smo iz predora, že se prikazujejo druge skrite doline z zelenimi senožeti in s kamnitimi vrhunci. Posebno ponosno pa gledajo iz postranskega Stubay-a osiveli velikani kakor „Habichtsspitze“. Le divje kozo prosto skačejo po teh pečinah ali pa se jih dotikajo široke peruti kraljevega orla. To je svet poln naravnih čudov v vednem spremenu gozdov in pašnikov, skalnatih sten in mrzlih snežnikov. Tukaj spozna še le človek poezijo tirolskih pesmic, ki opevajo divno naravo; zato so mi bile v mislih vrstice, s katerimi izrekuje Tirolec željo po domovini:

„Beglückte Matten, stille Sennen,
Wo bei dem Giessbach Alpenrosen blüh'n,
Die Ferne soll uns nicht mehr trennen,
In meine Heimat will ich wieder zieh'n.“

Pozna se, da se peljemo po napeti cesti, ker Sill vedno močnejše bobni pod koreninami starih mecesnov. Slišal sem, da je nad vasjo Griess posebno nevarno zaradi lavin, ki se drvé pozimi proti železnici. Pred božičem leta 1867. je pridrla ena, toda delavci niso upali snega odkidovati, ker so se bali druge. Prišli so potem vojaki iz Franzensfeste pomagat.

Kmalu smo na vrhu prehoda Brenner. Za počitno hišo se drvi čez skale mlada Eisack, ki teče po nasprotni strani proti jugu ter se izteka blizo Bocna v reko Adizo. Lahj (irredentovci) bi imeli radi že Brennerjev prehod za naravno mejo med Laškim in Avstrijskim, akoravno prebivajo še daleč od Bocna pravi, duhoviti Tirolci. Zato pritrjujem pesniku Wellerju:

„Sie sollen sie nicht haben
Des Brenners Scheidewand,
Sie sollen erst sich graben
Ihr Grab in unserm Land!“

